

Науково-виробничий журнал

Держава та регіони

Серія: ПРАВО №1(5), 2002

Гуманітарний університет
"ЗІДМУ"

ти, вочевидь, як у різноманітності соціальних інтересів, так і в особливостях самої мови, а також у закономірностях здійснення комунікативної діяльності. Це положення, яке відображає одну із загальних герменевтичних закономірностей, переконливо підтверджується практикою офіційної інтерпретації юридичних норм саме щодо прав і свобод людини.

Наостанок варто зазначити, що у вітчизняній юриспруденції набуло певного поширення обґрунтоване нами положення про те, що поняттям прав людини відображаються необхідні для її існування і розвитку, які об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку суспільства і мають бути загальними та однаковими для всіх людей. У такому розумінні феномена, що розглядається, реалізовано теоретико-методологічний підхід, який можна назвати "потребнісним". Адже зазначені можливості людини покликані використовуватись для задоволення її життєво необхідних потреб,

і у цьому, насамперед, полягає їх (можливостей, тобто прав) особистісна значущість, цінність.

Тому згадана вище інструменталізація законодавства включає, по-перше, істинне пізнання об'єктивно існуючих можливостей для існування та розвитку всіх людей (а також їх об'єднань і спільнот), а по-друге, "наділення" законодавства (у процесі його інтерпретації) таким смислом (змістом), аби воно могло стати засобом, важелем здійснення цих можливостей, тобто інструментом використання відповідних прав (а тим самим і задоволення певних потреб).

У цьому вбачається конкретно-історична об'єктивна зумовленість "смыслотворчої" інтерпретації юридичних норм, які закріплюють права людини та засоби їх реалізації. Така інтерпретація, особливо її офіційно-нормативний різновид, через необхідність включає гносеологічну складову, а отже, дозволяє застосувати до неї категорію об'єктивної істини.

Багай Н.О.,

головний спеціаліст юридичного відділу виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради; старший викладач кафедри теорії держави і права Прикарпатського університету ім. В. Стефаника

ФУНКЦІЇ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Основним завданням юридичної науки є об'єктивне відображення дійсності, законів її розвитку з метою забезпечення людини новими знаннями. Для досягнення цієї мети наука використовує різноманітні функції, у яких виявляється суть і призначення її в суспільстві.

Функції юридичної науки – це "основні напрями її впливу на соціальні явища, насамперед на право і державу, на суспільні відносини, на формування і розвиток особи" [1, с.157]. Як бачимо, основні функціональні напрями впливу юридичної науки є чітко предметними,

спрямованими на найбільш складні суспільні явища – державу та право.

Разом з тим, функції науки, у тому числі юридичної, зумовлені, поряд з предметом дослідження, її цілями. У зв'язку з цим функції будь-якої науки загалом однотипні, однак закономірно, що їх зміст є різним, бо визначається предметом, цілями конкретної науки та її специфічною методологією.

У питанні про перелік та зміст функцій юридичної науки немає достатньої єдності поглядів. На думку П. О. Недбайла, юридичній науці в цілому властиві такі функції: онтологічна (що складається, у свою чергу,

з двох функцій - констатаційної та інтерпретаційної), евристична, методологічна, політична, практико-організаційна, ідеологічна і прогностична [2, с. 134]. Інший перелік функцій дає С. С. Алексєєв [3], П. М. Рабінович [1, с. 157-158], О. Ф. Скакун [4, с. 5-6], А. Ф. Черданцев [5, с. 7-18], В. П. Казимирчук [6, с. 157] та ін.

Причому згадані автори по-різному трактують ту чи іншу функцію юридичної науки. Так, інтерпретаційна функція у С. С. Алексєєва конкретизується як пояснювальна [3]. Зміст політичної та організаційної функції у П. О. Недбайла майже збігається, оскільки до завдань політичної функції входить "розробка принципів перетворення держави і права" [2]. Емпірико-описова функція А. Ф. Черданцева збігається з констатаційною, запропонованою П. О. Недбайлом [5; 2]. Констатуюча функція у класифікації П. М. Рабіновича включає в себе, на наш погляд, також пізнавальну [1, с. 157].

Ми вважаємо, що при виділенні функцій юридичної науки слід виходити з того, що кожна наука має на меті відкриття нових знань про певні явища і процеси. Це зумовлює наявність основної, фундаментальної функції юридичної науки - евристичної.

Оскільки відкриття знань про державно-правові явища, які раніше були невідомі, неможливе без виявлення (пізнання) існуючих закономірностей функціонування держави та права, їх фіксації, опису та пояснення, важливими для характеристики юридичної науки є й такі функції, як пізнавальна, констатаційна, описова та інтерпретаційна.

На основі накопичених знань наука покликана передбачати тенденції подальшого розвитку державно-правових явищ, прогнозувати ті зміни, що з ними відбудуться в майбутньому, а також формулювати рекомендації, пропозиції щодо удосконалення та розвитку окремих державно-правових інститутів. Ці завдання юридичної науки набувають особливо істотного значення в період оптимізації розвитку суспільних відносин, їх реформування. У зв'язку з цим наукою виконують-

ся прогностична та практико-прикладна функції.

У процесі здобуття нових знань про державу, їх пояснення юридична наука використовує вже відкриті нею знання, закони, що дає можливість правилно інтерпретувати факти, розробляти рекомендації тощо. Тому юридичній науці притаманна методологічна функція.

Вплив юридичної науки на правотворчу моральну та політичну свідомість людей, формування державно-правової політики здійснюється за допомогою ідеологічної, виховної та політичної функцій.

Таким чином, враховуючи наявні дослідження з цього питання та, виходячи з особливостей предмета, цілей та специфіки методології юридичної науки, доцільно виділити такі основні функції юридичної науки:

1. Евристична - основна, фундаментальна функція юридичної науки, яка полягає у відкритті нових, раніше не відомих знань про явища та процеси державно-правової дійсності. Ця функція є базовою, визначальною для всіх інших функцій, а саме завдання, яке вона виконує, є фактично основним завданням, а в кінцевому результаті і метою самої юридичної науки. Так чином, евристична функція ніби пронизує та визначає та спрямовує всі інші функції, і виконуються правовою наукою. Як зазначає А. В. Сурілов, дана функція реалізується на вищому ступені юридичного пізнання, саме в тій його точці, де відбувається синтез наукової юридичної інформації [7, с. 42]. Евристична функція дуже важливою для наук, які знаходяться на стадії становлення та ранніх стадій розвитку, оскільки саме завдяки їй на основі вже здобутих знань, існуючих теоретичних положень виводяться нові наукові висновки, відкриваються нові закони та закономірності розвитку державно-правових явищ та інститутів. Згадавши функція відіграла важливу роль у становленні аграрно-правової науки, формуванні її основних положень, теоретичних висновків та понять.

2. Пізнавальна - функція, яка полягає у виявленні існуючих державно-правових

явищ, розкритті закономірностей функціонування держави і права. Здійснюється в основному на емпіричному рівні юридичної науки. Основним методом її виконання є метод спостереження. Певною мірою дана функція охоплює ретрознавчу, запропоновану Є. П. Нікітіним [8, с.12]. Хоча, разом з тим, ретрознавчі завдання виконуються й іншими функціями юридичної науки, (зокрема, описовою, інтерпретаційною, про які мова піде далі). Існування даної функції притаманне кожній науці, оскільки дослідження, пояснення свого предмета неможливе без його пізнання.

3. Констатаційна - функція, яка полягає у фіксації вже виявлених явищ та фактів державно-правової дійсності. Здійснюється вона також на емпіричному рівні юридичної науки. За допомогою цієї функції фіксується виникнення комплексних правових інститутів, галузей законодавства, права. Дана функція відіграє також важливу роль у процесі відкриття нових знань, їх теоретичної систематизації.

4. Описова - функція, за допомогою якої описуються явища та факти державно-правової дійсності (наприклад, окремі нормативно-правові акти, діяльність, пов'язана з правотворчістю, систематизація законодавства, результати дії нормативних актів тощо). За допомогою вказаної функції формуються наукові знання, що тяжіють також до емпіричної частини правової науки. Так, за допомогою даної функції аграрно-правовою наукою дані характеристики основним нормативно-правовим актам аграрного законодавства (Закони України "Про сільськогосподарську кооперацію" [9], "Про селянське (фермерське) господарство" [10] та ін.).

5. Інтерпретаційна (функція пояснення) - функція, яка полягає у поясненні сутності державно-правових явищ, їх основних властивостей, функцій, закономірностей виникнення і розвитку. В юридичній літературі розрізняють такі види пояснення: атрибутивне, генетичне, функціональне і структурне [5, с.10]. Дана функція, як і наступні, виконується юридичною наукою вже на теоретичному рівні. За допомогою

цієї функції на теоретичному рівні наукою формулюються певні поняття. Зокрема, аграрно-правовою наукою на основі функції пояснення розроблено поняття аграрного права, його окремих інститутів тощо.

6. Прогностична - полягає в розкритті тенденцій подальшого розвитку державно-правових явищ, передбаченні їхніх майбутніх змін. За допомогою цієї функції формулюються гіпотези, загальні та конкретні прогнози. Опановуючи закономірності розвитку державно-правових явищ, юридична наука саме за допомогою цієї функції здатна не лише пояснити явища, які відбулися, але й передбачити шляхи їх розвитку в майбутньому.

7. Практико-прикладна - функція, за допомогою якої формулюються рекомендації, пропозиції щодо удосконалення, розвитку певних державно-правових інститутів. Знання, що формуються за допомогою цієї функції, залежать від доцільної реалізації, втілення та виконання юридичною наукою попередніх своїх функцій, особливо інтерпретаційної та прогностичної. Реалізація вказаної функції наукою аграрного права полягає у виробленні конкретних рекомендацій щодо розвитку аграрного законодавства, прийняття єдиного кодифікованого акта і сприяє вдосконаленню правового регулювання у цій сфері.

8. Методологічна - полягає у використанні положень юридичної науки, вже відкритих нею знань та законів як методологічної основи, фундаменту для здобуття нових знань чи вдосконалення вже наявних (як в юриспруденції, так і в інших науках), що дасть можливість правильно інтерпретувати факти, розробляти рекомендації тощо.

9. Ідеологічно-виховна - полягає у цілеспрямованому впливі юридичної науки на правову, а також моральну, політичну свідомість людей, підвищення їх правової культури та зростання у суспільній свідомості авторитету права як основного регулятора поведінки.

10. Політична - функція, за допомогою якої здійснюється формування державно-

правової політики, роз'яснення політичних і законодавчих рішень. Особливо важливою є в сучасний період розбудови незалежної української держави та формування на якісно нових засадах її політичної системи.

Саме такі функції, на нашу думку, відображають суть і призначення юридичної науки у системі суспільних наук. Вони характеризують як емпіричний рівень наукового пізнання, так і його теоретичний рівень.

При дослідженні функцій юридичної науки в цілому виникає питання про зміст і перелік функцій галузевих та комплексних юридичних наук, що в сукупності утворюють систему юридичної науки. Закономірно, що всі названі функції притаманні також і галузевим, комплексним юридичним наукам, оскільки вони є елементами, складниками системи юридичних наук.

Однак, як уже йшлося, функції будь-якої науки визначаються її предметом, цілями, специфікою методології. Оскільки галузеві та комплексні юридичні науки мають свій, визначений предмет дослідження, характерну мету, завдання та методи, це зумовлює і якісну неоднорідність функцій, що ними виконуються. Зокрема, різну змістову наповненість матиме практично-прикладна функція аграрно-правової науки, що формулюватиме рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання аграрних відносин, розробки Основ аграрного законодавства України тощо, і одноіменною функцією конституційного права, рекомендації якої сприятимуть реалізації конституційних норм у державно-правовій дійсності.

Специфічним є також співвідношення окремих функцій для кожної галузевої чи комплексної науки, оскільки воно визначається, окрім предмета дослідження, і конкретним етапом її розвитку (чи становлення). Так, у період становлення та на початкових етапах розвитку комплексних юридичних наук (що є актуальним з огляду на предмет нашого дослідження) важлива роль належить таким їх функціям, як пізнавальна, констатуюча, описова. Однак у процесі подальшого розвитку та форму-

вання комплексних юридичних наук як самостійних галузей знань акцент зміщується в бік функцій, що виконуються на теоретичному рівні (евристичної, інтерпретаційної, прогностичної, практично-прикладної та ін.). Таке співвідношення є характерним і для процесу становлення та розвитку науки аграрного права України як комплексної юридичної науки.

Методологія сучасної науки є дуже складним і багатоплановим явищем. Ця обставина зумовлює значну різноманітність способів і підходів до інтерпретації її поняття. Разом з тим, необхідно відмітити, що останнім часом в літературі, спеціально присвяченій методологічному аналізу науки, спостерігається тенденція до певного синтезу різноманітних підходів до поняття методології, до її розуміння як концептуальної єдності ряду її компонентів [11].

Різноманітність трактування поняття методології спостерігається і в юридичній літературі. Так, одні автори ототожнюють методологію з філософією [12, с. 13], діалектикою та історичним матеріалізмом [13, с. 3], розуміють її як науку про методи [14, с. 24-25; 15, с. 9, 15; 16, с. 18; 7, с. 49] і т. ін. Найпоширенішим є розуміння методології юридичної науки як системи теоретичних принципів, логічних прийомів, спеціальних методів і засобів пізнання державно-правових явищ [17, с. 23; 18, с. 6].

П. М. Рабінович визначає методологію юридичної науки як: а) систему підходів і методів, способів наукового дослідження; б) вчення (теорію) про їх використання при дослідженні державно-правових явищ [1, с. 158]. Аналогічне визначення методології юридичної науки дає і Н. І. Козюбра [19, с. 8]. Отже, методологію юридичної науки необхідно розглядати двояко:

1. Як систему певних її елементів, тобто з погляду її внутрішньої будови, зумовленої предметом юридичної науки і пристосованої до нього. У цьому розумінні методологія як система є впорядкованою сукупністю, комплексом пізнавальних та дослідницьких засобів - певних теоретичних принципів та підходів, методів та способів пізнання і дослідження державно-правових явищ.

2. Як елемент іншої системи, інакше кажучи, надсистеми, якою є юридична наука. Тут методологію слід розглядати як сукупність знань, вчення (теорію) про пізнавальні та дослідницькі засоби юридичної науки та їх застосування. У такому розумінні методологія є складником юридичної науки, який належить до її теоретичної частини. Як вказує Н.І. Козюбра, "таке вчення не є якоюсь відокремленою, локалізованою науковою дисципліною, воно внутрішньо іманентне всій юридичній науці і є невід'ємною частиною її теорії" [19, с. 14].

Дуже широкий діапазон думок спостерігаємо і стосовно трактування методу пізнання (як загального для науки поняття): від найбільш поширеного його визначення як способу досягнення мети, сукупності прийомів і операцій практичного і теоретичного освоєння дійсності [20, с. 266] до розуміння методу як вираженої закономірності руху людського мислення [21, с. 498], усвідомлення найзагальніших і поширених законів самої дійсності.

На наш погляд, методи юридичної науки необхідно розглядати як складові елементи системи методології правознавства. Отже, метод юридичної науки - це спеціфічний спосіб пізнання і наукового дослідження явищ та фактів державно-правової дійсності.

Усі методи юридичної науки можна певним чином класифікувати, поділити на окремі групи. Такі групи методів юридичної науки різними авторами трактуються неоднаково. Так, В. М. Сиріх виділяє такі види методів: метод матеріалістичної діалектики, загальні прийоми, спеціальні і окремо-правові методи [18, с. 13]. Часто методи ділять за сферою їх застосування на всезагальний, діалектико-матеріалістичний метод; методи, спільні для наук, але спеціальні щодо всезагального; і окремо-правові методи [22, с. 5; 23, с. 54, 89-90; 15, с. 12-18]. Існує також їх поділ: на філософсько-світоглядні підходи, загальнонаукові, групові та спеціальні методи [1, с. 158-159].

Загальним підходом поділу методології на ряд рівнів є перехід від філософських

як найбільш загальних до більш-менш конкретних, спеціальних окремих рівнів методологічного осмислення даних науки і практики. У системі методології правознавства важлива роль належить усім її структурним елементам, що визначаються, специфічно проявляються, взаємодіють між собою та мають бути пізнані на різних методологічних рівнях.

У зв'язку з цим в юридичній літературі виділяють групи (види) методів. На наш погляд, найбільш вдалою є класифікація методів, запропонована П. М. Рабіновичем, який виділяє такі групи методів: філософсько-світоглядні підходи; загальнонаукові методи, тобто такі, які використовуються в усіх або у більшості наук; групові методи, тобто такі, котрі застосовуються лише в певній групі наук, наприклад, тільки у суспільствознавстві; спеціальні методи, тобто такі, котрі прийнятні лише для дослідження предмета однієї науки [1, с. 158-159].

Що стосується спеціальних методів, то існує думка, що серед усієї сукупності методів, які використовуються юридичною наукою, практично немає жодного, який би не застосовувався в інших галузях знання і навіть формальнологічний метод тлумачення права, який вважається спеціальним методом юридичної науки, "суто правовим", не є таким, оскільки ґрунтується на законах і методах формальної логіки [18, с. 10]. Однак поширення на юридичну науку способів, прийомів і процедур дослідження з інших наук не є чисто формальним, механічним процесом. Він завжди супроводжується відповідною перебудовою, трансформацією цих способів до специфіки досліджуваного об'єкта. Ступінь такого пристосування, модифікації є, як відмітив В. М. Сиріх, критерієм виділення спеціальнонаукових методів правознавства [18, с. 12].

Загалом, класифікація методів, їх поділ на певні групи є дещо умовними. Це пояснюється тим, що в сучасних умовах спостерігається широка інтеграція наук, яка виявляється і у використанні однією наукою методів інших наук. Так, в юридичну науку

все ширше проникають методи соціології, психології, логіки, кібернетики тощо.

Дослідницькі методи юридичної науки можна ще поділити (теж дещо умовно) на емпіричні (способи виявлення, фіксації, збирання, систематизації інформації про факти і явища державно-правової дійсності) і теоретичні (способи тлумачення, пояснення зібраних даних, побудови понять, концепцій, прогнозів і ін.) [1, с. 159; 16, с. 26-27].

Методи окремих юридичних наук (галузевих, комплексних тощо) є дещо специфічними, але ця специфіка, зумовлена особливостями предмета дослідження, не означає їх повної, абсолютної відмінності. Спільне, притаманне цим методам виражається в тому, що вони ґрунтуються на єдиному загальнофілософському (діалектично-матеріалістичному) методі пізнання, мають загальний родовий предмет дослідження, складаються в основному з однакових елементів (сукупності загальних, спеціальних і окремих методів пізнання), характеризуються єдиною послідовністю використання [18, с. 8-9].

Усі методи юридичної науки в їх сукупності та взаємозв'язку забезпечують проведення об'єктивного та всебічного дослідження державно-правових явищ та належне виконання функцій юридичної науки. Проте, з огляду на співвідношення емпіричної та теоретичної частини юридичної науки та її відповідних функцій (що стосується в першу чергу комплексних юридичних наук) сучасний період розвитку юридичної науки передбачає необхідність активізації теоретичних методів наукового дослідження державно-правових явищ.

Значення юридичної науки розкривається через її завдання. Першочерговим з них, найголовнішим за своєю значущістю є, на нашу думку, розробка проблем системи законодавства, її розвитку. Це пояснюється підвищенням ролі правового регулювання суспільних відносин, яке, у свою чергу, передбачає необхідність постійного вдосконалення законодавства.

У зв'язку з цим галузеві, комплексні юридичні науки поряд з участю у вирішенні

теоретичних питань системності законодавства, перевірки і розвитку вироблених правових конструкцій покликані підготувати конкретні рекомендації щодо побудови системи законодавства кожної окремої галузі. Їхнім завданням є "ефективне використання знання об'єктивно пізнаного для потреб суспільної практики, для досягнення прямих результатів державного управління і правового регулювання в суспільстві" [24, с. 9].

У наш час юридична наука надає велику допомогу законодавчим органам у вдосконаленні законодавства. При активній допомозі вчених були розроблені проекти важливих законів України та підзаконних нормативно-правових актів.

Правова наука не може обмежуватись коментуванням прийнятих нормативно-правових актів, а на основі глибокого вивчення досвіду державно-правового будівництва повинна висувати науково обґрунтовані рекомендації, що допомагають практиці й випереджають її розвиток. У сучасних умовах юридична наука покликана глибоко розробляти для державно-правової практики конкретні наукові пропозиції і рекомендації, які б стосувалися всіх найважливіших сфер суспільного життя.

Деякі автори виділяють певні рівні взаємодії юридичної науки і практики: перший рівень - це найзагальніший вплив ідей і теорій науки на практику державного будівництва і управління; другим можна позначити ті випадки, коли виникає необхідність втілення на практиці конкретних рекомендацій науки [25, с. 15-16].

Отже, практика, по-перше, є основою наукових правових досліджень, адже саме практика є джерелом фактичного матеріалу для пошуку та відкриття нових знань. По-друге, саме практика визначає мету, напрями наукових досліджень у сфері державно-правового життя. Крім того, практика є критерієм істинності законів, відкритих юридичною наукою, її висновків та рекомендацій. Це має особливе значення в період радикальних соціально-економічних перетворень, які зараз відбуваються в Україні.

Виходячи з головної методологічної основи юридичної науки - її об'єктивності, Ю. С. Шемшученко обґрунтовано відзначає, що тісна взаємодія юридичної науки і практики полягає в дослідженні наукою державно-правових процесів на основі глибокого вивчення практики із застосуванням нових соціологічних методів. З боку практики показником її взаємодії з юридичною наукою є творче сприйняття і впровадження її наукових рекомендацій, ставлення до науки як відправної засади у вирішенні практичних державно-правових питань [26].

У наш час, коли будується правова держава, соціальна практика не може обійтися без вивчення і, найголовніше, врахування теоретичних висновків, які впливають з узагальнення її досвіду, та без науково обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на вдосконалення практичної діяльності.

У сучасних умовах удосконалення наукової роботи в галузі юридичної науки визначається підвищенням теоретичного рівня досліджень і розширенням їх зв'язку з практикою, появою нових наукових напрямів у дослідженнях, врахуванням і використанням досягнень природничих наук.

Як відзначили учасники міжнародної науково-теоретичної конференції "Проблеми методології сучасного правознавства", сучасні радикальні соціально-економічні, політико-правові, культурно-психологічні та інші перетворення на шляху демократизації суспільства, розвитку ринкових відносин, побудови суверенної соціально-правової держави, запровадження нової Конституції можуть дати бажані результати лише за умови їх належного правового забезпечення [27, с. 1]. Тому нині особливо гостро постає потреба в розробці та прийнятті загальнодержавної та галузевих концепцій розвитку законодавства. Адже поки що цей процес не є науково обґрунтованим і практично доцільним. Здебільшого йдеться про його спонтанність. У зв'язку з цим посилюється значення прогностичної функції юридичної науки як

на загальнодержавному, так і на галузевому рівнях (які повинні співвідноситись як загальне і часткове).

Обґрунтовано вказує В. О. Котюк, що прогрес науки полягає в тому, що вона "все повніше і глибше відображає реальну дійсність" [28, с.3]. При цьому не слід відкидати повністю загальні закономірності розвитку юридичної науки та специфічні галузеві наукові закони юридичного поступу. Але не можна забувати й про те, що йдеться не про дальший поступовий розвиток старих доктрин, а про становлення радикально нових правових інститутів (зокрема, інституту приватної власності на землю) та цілих правових наукових систем. До останніх належить і аграрне право як системне утворення, яке, на відміну від колишнього колгоспного права, уособлює не один монопольний суб'єкт аграрних відносин, яким був колгосп, а багатоструктурну групу аграрних суб'єктів, заснованих на різних формах власності.

Слід погодитися з В. Селівановим, що нині необхідна розробка сучасної вітчизняної парадигми, адекватної сучасним запитам вітчизняного правознавства та юридичної практики і, головне, об'єктивним закономірностям правового суспільного прогресу України [29, с.12]. Мова йде, насамперед, про зміну центральної мети юридичної науки - від захисту інтересів держави до захисту інтересів людини [29]. Це ж зазначалось і Президентом України у виступі на сесії загальних зборів Національної академії наук України 6 квітня 2001 року [30]. Особливо важливою згадана проблема є для подальшого розвитку аграрно-правової науки з огляду на потребу в особливому захисті селянина як особи, що має незамінне соціальне призначення і є найменш юридично захищеною з боку держави.

Тому українськими вченими-правознавцями зараз активно обговорюється питання щодо розроблення концепції розвитку вітчизняної юридичної науки, сутність якої має бути людиноцентристською, людиноцілеспрямовуючою [29; 31]. Необхідність розробки та обґрунтування такої концепції

є безперечною. Проте зазначена концепція не повинна обмежувати розвиток галузевих юридичних наук (зокрема, аграрно-правової) як спеціальних галузей знань зі своїми внутрішніми закономірностями, які повинні узгоджуватися із загальними національно-концептуальними. Так, зокрема, йдеться про наукове забезпечення прав селян.

Земельна реформа, яка започаткувала процес складних економічних реформвань, а згодом і аграрна реформа поставили перед наукою аграрного права України принципово нові і надзвичайно складні завдання, які вона повинна вирішувати, спираючись на правильні методологічні підходи та використовуючи весь арсенал функцій, притаманних юридичній науці.

Література:

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Посіб. для студентів спеціальності "Правознавство". - 2-е вид., зі змінами й доповненнями. - К., 1994. - 236 с.
2. Недбайло П. Е. Введение в общую теорию государства и права // Предмет, система и функции наук: Учеб. пособ. для студентов юридических вузов и факультетов. - К.: Вища шк., 1971. - 160 с.
3. Алексеев С. С. Проблемы теории права. Курс лекций: В 2 т. - Свердловск, 1972-1973. - Т.2. - 401 с.
4. Скакун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. - Х.: Консум; Ун-т внутренних дел, 2000. - 704 с.
5. Черданцев А. Ф. Понятие и функции юридической науки // Методология советского правоведения. Межвузовский сборник научных трудов / Под ред. Л. А. Гупало. - Свердловск: УрГУ, 1978. - Вып. 70. - С.3-22.
6. Казимирчук В. П. Право и методы его изучения. - М.: Юридическая литература, 1965. - 204 с.
7. Сурилов А. В. Теория государства и права: Учебное пособие. - К.-О.: Вища шк., 1989. - 439 с.
8. Никитин Е. П. Объяснение - функция науки. - М.: Мысль, 1970.
9. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - №39. - Ст.261; Відомості Верховної Ради України. - 2000. - №51-52. - Ст.451.
10. Про селянське (фермерське) господарство: Закон України // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - №14. - Ст.186; Відомості Верховної Ради України. - 1993. - №32. - Ст.341; Відомості Верховної Ради України. - 2000. - №51-52. - Ст.448.
11. Спиркин А. Г., Юдин Э. Г. Методология // Большая Советская Энциклопедия / Члены главной редакции: Н. К. Байбаков, А. А. Благонравов, В. Х. Василенко, А. П. Виноградов и др. / Гл. ред. А. М. Прохоров. - Третье издание. - М.: Советская энциклопедия, 1974. - Т.16. - С.164-166.
12. Теория государства и права / Под ред. К. А. Мокичева. - М., 1970.
13. Строгович М. С. Методологические вопросы юридической науки // Вопросы философии. - 1965. - №12. - С.3-14.
14. Лукич Р. Методология права: Пер. с сербохорватского В. М. Кулистикова / Под ред. и с вступ. статьей Д. А. Керимова. - М.: Прогресс, 1981. - 304 с.
15. Баскин Ю. Я., Фельдман Д. И. Международное право: Проблемы методологии. М.: Международные отношения, 1971. - 176 с.
16. Проблемы теории государства и права: Учебник / Алексеев С. С., Дюрягин И. Я., Исаков В. Б., Корельский В. М., Леушин В. И. и др. / Под ред. С. С. Алексеева. - М.: Юридическая литература, 1987. - 448 с.
17. Теория государства и права: Учеб. для юрид. спец. вузов / В. А. Козлов, К. Е. Ливанцев, А. И. Королев и др. / Отв. ред. А. И. Королев, Л. Е. Явич. - 2-е изд., перераб. и доп. - Л.: Издательство ЛГУ, 1987. - 549 с.
18. Сырых В. М. Метод правовой науки. М.: Юридическая литература, 1980. - 176 с.
19. Козюбра Н. И. Понятие и структура методологии юридической науки // Методологические проблемы юридической науки. Сборник научных трудов / Отв. ред. Н. И. Козюбра. - К.: Наукова думка, 1990. - С.10-19.
20. Философский энциклопедический

словарь/Редакторы-составители: Е. Ф. Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко. - М.: ИНФРА, 1998. - 576 с.

21. Павлов Т. Избранные философские произведения / Авторизованный перевод с болгарского проф. Ф. И. Георгиева, И. Рубина, Л. В. Воробьева / Редактор О. И. Попов. - М.: Издательство иностранной литературы, 1962. - Т.3: Теория отражения. Основные вопросы диалектико-материалистической теории познания. - 827 с.

22. Фельдман Д. И., Курдюков Г. И., Лазарев В. В. Теоретические проблемы методологии исследования государства и права. - Казань: Издательство Казанского университета, 1975. - 118 с.

23. Радько Т. Н. Методологические вопросы познания функций права. Волгоград, 1974. - 151 с.

24. Васильев А. М. Общая теория государства и права как фундаментальная наука правоведения // Правоведение. - 1975. - №1. - С.7-15.

25. Некоторые теоретические вопросы развития связей юридической науки и практики // Связь юридической науки с практикой. - М.: АН СССР, 1986. - С.15-21.

26. Шемшученко Ю. С. Юридична наука і практика: проблеми взаємодії // Методологічні основи сучасного правознавства: Тези доповідей і повідомлень учасників міжнародної науково-теоретичної конференції. - К., 1996. - С.29-30.

27. Рекомендації міжнародної науково-теоретичної конференції "Проблеми методології сучасного правознавства" // Методологічні основи сучасного правознавства: Тези доповідей і повідомлень учасників міжнародної науково-теоретичної конференції. - К., 1996. - С.1-8.

28. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій. Навчальний посібник для юридичних факультетів вузів. - К.: Вентурі, 1996. - 208 с.

29. Селіванов В. До проблеми розроблення концепції розвитку вітчизняної юридичної науки // Право України. - 2001. - №7. - С.11-18.

30. Кучма Л. Д. Де високо стоїть наука, там високо стоїть людина // Урядовий кур'єр. - 2001. - 10 квіт. - №64.

31. Тацій В., Шемшученко Ю. С. Концепція розвитку юридичної науки і освіти в Україні // Право України. - 1994. - №2. - С.3-6.